

Bölüm 20

GÖRSEL TASARIMDA ÇİFT YÖNLÜ KOMPOZİSYONELLİK ve GÖNDERGE, DUYUM, İDEA

Ulaş ÖNDER¹

Giriş

Kompozisyonellik, genelde bütün ile bileşenleri arasındaki yapısal ilgi olarak tarif edilir. Genelde bu yapısal ilgi, bir bütünün bileşenlerden oluştuğu ve bu bileşenlerin bazı kurallar ile birleşerek bir bütün oluşturduğu şeklinde düşünülür. (Szabó, 2013) Bu düşünce daha çok günümüz sanayisinin üretim teknikleri ile uyumlu görünüyor ve gündelik yaşamımızda karşılaştığımız fiziksel objelerden alışkın olduğumuz bir durumdur. Bir ev, bir oyuncak, bir mobilya ya da giysi gerçekten de büyük çoğunlukla yeniden çıkarıp takabileceğimiz parçaların montajıyla üretilmiş nesnelere. Ancak örneğin pizza gibi bütün olarak üretilen ve sonradan tüketici tarafından parçalan ve parçaların standart olmasının pek bir önemini olmadığı objeler için bu pek de geçerli değildir. Ancak fiziksel objelerden ayrıca bilişsel objeler diyebileceğimiz sanat yapıtları, ayinler, rüyalar, kişilik bozuklukları, bilgisayar oyunları gibi şeyler için bu durum biraz daha farklıdır. Bu objeler yönelsel (intensional) olmaları gereği bir içeriğe de sahiptirler, yani kendileri dışında başka bir şeyi, bir ifade olarak içeriklerinde taşırlar. Fiziksel objelerin tasarımları böylece daha çok fiziksel özelliklerine ve haliyle fiziksel işlevlerine göre belirlendiği için *biçimsel* iken bilişsel objelerin tasarımı ifade edilmek istenen içeriğe göre belirlendiği için daha *içerikseldirler*. Burada, "*biçimsel*" ve "*içerikseldir*"den kastımız, bir sanat yapıtının üç bileşeni olan biçim (form), içerik (content) ve öz (subject, konu) bileşenlerinin hangisinin öncelikli tutulduğu, belirleyici olduğudur. (Ocvirc, Stinson, Wigg, Bone, & Cayton, 1998) gibi eğitim kitapları çizgi, renk, İçeriğin belirleyici olduğu durumlarda, bütünün anlamının hali hazırda (öz, konu olarak) var olduğuna, parçalarının anlamlarının ya da formlarının bu bütün tarafından belirlendiğine daha sık rastlarız.² Bütün ile bileşenler arasındaki yapısal ilginin bu şekilde, parçaların bütünü oluşturması olarak, ele alınmasına da *ters kompozisyonellik* denmektedir. "*Kompozisyonelliğin çift yönlü olması*" ile de parça ile bütün arasındaki belirleyicilik ilgisinin hem parçadan bütüne hem de bütünden parçaya, iki yönde de gerçekleşiyor olması kastedilmektedir.

¹ PhD, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Doktora Programı 2018 mezunu. ulasonder9@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1986-2658>

² Bu durum, bir şeyi birisine ifade etmek istediğimizde, zihnimizdeki şey cümle ve kelimelerle kurulu olmadığı halde ve anlamlı bir bütün olarak bulunduğu halde, bu şeyi karşımızdaki kişinin aklına aktarmak için, onu cümleler ve kelimelerle ifade etmek istediğimizde parçalara bölerek yeniden kurmak zorunda olmamıza benzer. Gerçi sahip olduğumuz her zihinsel durumun duyular ve deneyimler ile edindiğimiz parçaların bir bileşiminden oluştuğu da güçlü bir iddiadır ancak güncel bilim bize apriori olan ile aposteriori olanın bilişsel süreçlerde çift yönlü bir etkileşimde olduğunu ve analitik olarak tümünden indirgenemeyecek kadar organik ve kompleks olduğunun kanıtlarını da vermektedir.

Kaynakça

- Banich, M. T., & Compton, R. J. (2011). *Cognitive Neuroscience*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Frege, G. (1892). Sense and Reference. *The Philosophical Review* 1948, 209-230.
- Gleick, J. (1995). *Kaos*. Ankara: Tübitak Yayınları.
- Ocvirc, O. G., Stinson, R. E., Wigg, P. R., Bone, R. O., & Cayton, D. L. (1998). *Art Fundamentals Theory & Practice*. Mc Graw Hill.
- Önder, U. (2018). *Temel Sanat Eđitiminde İçerik Tasarımı* . Eskişehir: Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Rossi, J. G. (2013). *Analitik Felsefe*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Speaks, J. (2017). Theories of Meaning. Mart 9, 2018 tarihinde The Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/meaning/> adresinden alındı
- Szabó, Z. G. (2013). Compositionality. Ocak 28, 2016 tarihinde The Stanford Encyclopedia of Philosophy: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2013/entries/compositionality> adresinden alındı.